

Remissvar

Datum för beslut
2024-09-17

Beteckning
GD-beslut 56/2024
Dnr SBU 2024/439
Er beteckning
Dnr S2024/00978

Till
Socialdepartementet

Remissvar för betänkandet En statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga (SOU 2024:30)

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) har fått möjlighet att ge synpunkter betänkandet En statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga (SOU 2024:30), S2024/00978.

SBU har tagit del av utredningens förslag och sammanfattar inledningsvis våra synpunkter kortfattat, för att därefter beskriva synpunkterna i sin helhet. SBU har valt att inte lämna synpunkter på betänkandets författningsförslag (kapitel 1).

Sammanfattning av SBU:s lämnade synpunkter

SBU instämmer i utredningens beskrivning av problemet kring behovet av ett tydligare statligt engagemang och styrning i det brottsförebyggande arbetet för barn och unga. SBU:s synpunkter handlar främst om vikten av att koppla arbetet till evidensbaserade metoder, baserade på vetenskap och beprövad erfarenhet, för att uppnå den önskade effektiviteten.

SBU anser att det är av största vikt att ett vetenskapligt förhållningssätt präglar det statliga brottsförebyggande arbetet, oavsett hur den statliga styrningen är organiserad. Detta är viktigt för att säkerställa att samhällets resurser används på det mest effektiva sättet och fördelas jämnt över hela landet. SBU anser bland annat följande:

- Det saknas ett vetenskapligt och kunskapsbaserat förhållningssätt i förslagen som rör riskbedömning och val av åtgärder för enskilda individer.
- Barnrättsperspektivet behöver kompletteras med ett funktionsrättsperspektiv för att tillgodose målgruppens behov.
- Förslagen tar inte hänsyn till att det idag saknas tillförlitlig kunskap om träffsäkra bedömningsmetoder och effektiva insatser för målgruppen, och vilka implikationer detta medför.
- Det saknas förslag på hur ny kunskap relevant för området kontinuerligt ska identifieras, utvärderas och införas i arbetet, i nära samverkan och koppling till forskningsinstitutioner och andra nationella aktörer och myndigheter som bidrar till den nationella kunskapsstyrningen.

Synpunkter på förslagen och materialet i sin helhet (kapitel 8 – 11)

Kapitel 8 En statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga

Förslag 8.1 En samlad reform med statligt huvudmannaskap

Svar: SBU vill betona vikten av att verksamheten (eller verksamheterna) har rätt kompetens och goda förutsättningar att arbeta på ett ändamålsenligt och effektivt sätt i enlighet med syftet att leda till minskad ungdomskriminalitet. För att uppnå detta anser SBU att den nya ordningen behöver ha en tydlig samverkan och koppling till forskningsinstitutioner och med nationella aktörer och myndigheter som arbetar med kunskapsstyrning.

Förslag 8.2 Målgrupp

Svar: SBU vill påpeka att det för närvarande saknas tillförlitliga och träffsäkra metoder för att bedöma vilka barn och unga som riskerar att begå allvarliga brott¹. Dessutom kommer en nyligen publicerad rapport från SBU fram till ett antal etiska problemen med att erbjuda brottsförebyggande insatser till personer som bedöms ha en ökad risk att begå brott, men som ännu inte har begått något brott². Detta är särskilt problematiskt eftersom de nuvarande rekommenderade insatserna³ har låg evidens⁴, och att erbjuda ineffektiva insatser kan leda till diskriminering, stigmatisering och ökad misstro mot samhället.

Förslag 8.3 Barnets bästa och den nya reformen

Svar: SBU instämmer med förslagen om att beakta vad som bedöms vara barnets bästa samt rätt till att få och ge information. SBU anser dock att principen om barnets bästa, även bör utgå från konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Den särskilda hänsyn till barn och unga med funktionsnedsättning som utvärderingen poängterar ställer krav på att bedömningsmetoder och insatser anpassas och utvecklas för att följa konventionens intentioner och inte diskriminerar barn och unga med funktionsnedsättningar.

8.4 En ny statlig myndighet mot ungdomskriminalitet

Svar: SBU anser att nuvarande hänvisning till danska utvärderingar inte är tillräckliga för att uttala sig om en sådan myndighet kan verka för att skydda och förhindra barn och unga från att begå brott och involveras i en kriminell livsstil. Av utredningen framgår att det finns viss indikation på positiv brottsförebyggande effekt av de danska ungdomskriminalitetsnämnderna för 10–14 åringar, medan effekten för 15–17 åringar är mindre tydlig. SBU föreslår att Sverige innan implementering genomför en systematisk granskning av forskning och andra kunskapsunderlag kring liknande insatser, både nationellt och internationellt, för att fastställa kunskapsläget när det gäller frågan. SBU kan bistå med att ta fram sådana kunskapsstöd.

Kapitel 9 Ärendeprocessen i den nya ordningen

Förslag 9.1 Polismyndighetens hänvisning

Svar: SBU stödjer förslagen om att det ska tas fram ett stöd för enhetlig bedömning av förfarandet i samråd mellan berörda myndigheter. Däremot vill SBU påtala att hur ärenden initieras och på vilka grunder, bör baseras på bästa tillgängliga kunskap om risk- och skyddsfaktorer, som kan förändras i takt med ny forskning (se kommentar under förslag 8.2). SBU anser därför att förslaget bör tydliggöra att bedömningen (och stödet) ska baseras på bästa tillgängliga kunskap från vetenskap och beprövad erfarenhet, som förändras över tid i takt med ny kunskap. SBU kan bistå med att ta fram sådana kunskapsstöd.

¹ www.sbu.se/303

² www.sbu.se/369

³ Socialstyrelsen (2021). Insatser för att motverka normbrytande beteende. Artikelnummer 2021-11-7626.

⁴ Se bland annat www.sbu.se/308, www.sbu.se/344, www.sbu.se/303, www.sbu.se/ut201918

Förslag 9.2 Yttranden från socialnämnden

Svar: SBU stödjer förslaget om att MUK ska begära in underlag från socialnämnden innan beslut om åtgärder. Vi stödjer även förslaget om att ta fram ett stöd för en enhetlig handläggning från socialtjänsten. SBU vill dock framhäva att handläggningen inte bara behöver vara enhetlig utan även ändamålsenlig, det vill säga leda till önskad effekt. För att säkerställa detta anser SBU att förslaget om ett ändamålsenligt stöd tydligt ska inkludera krav på bästa tillgängliga kunskap utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet. Eftersom det saknas tillförlitlig kunskap om riskfaktorer för att begå brott (se kommentar under 8.2), bör stödet inkludera ett perspektiv där kunskap ses som föränderlig (i enlighet med den framställan som görs i lagrådsremissen om en ny socialtjänstlag).

I utredningens förslag framgår att Socialnämnden ska samla in och beakta relevanta uppgifter som rör barnets eller den unges fysiska och psykiska hälsa, inklusive eventuell funktionsnedsättning och tidigare psykiatriska eller neuropsykiatriska utredningar. SBU stödjer vikten av detta samt att brottsförebyggande insatser och metoder inte enbart fokuserar på brottsprevention utan även tar hänsyn till de sociala, psykologiska liksom funktionsfrämjande behov som barn och unga i riskzonen kan ha. Insatser och bedömningsmetoder bör utformas så att funktionshinder- och funktionsfrämjande faktorer adresseras.

Slutligen vill SBU lyfta fram behovet av att analysera hur de nya arbetsuppgifterna för socialtjänst och andra berörda myndigheter påverkar deras arbetsmiljö. Genom att titta på arbetsmiljöfaktorer kan man säkerställa att de nya insatserna inte ökar belastningen på redan ansträngda yrkesgrupper, vilket i sin tur kan påverka kvaliteten på det förebyggande arbetet.

Förslag 9.3 Möjlighet att undanta vissa ärenden

Svar: SBU vill återigen påpeka svårigheten med att ta ställning till om förutsättning finns eller inte finns för att beslut om en handlingsplan. Detta i enlighet med våra tidigare lämnade synpunkter om bristen på tillförlitlig vetenskaplig kunskap inom området.

Förslag 9.4 Befogenheter och beslut

Svar: SBU anser att betänkandets förslag behöver tydliggöra att insatser som ingår i handlingsplanen ska baseras på bästa tillgängliga kunskap från vetenskap och beprövad erfarenhet. SBU vill återigen påpeka att kunskap inom brottsförebyggande åtgärder och insatser för barn och unga ständigt utvecklas och att ny kunskap tillkommer löpande. Därför behöver statlig styrning, oavsett hur den är organiserad, aktivt uppdatera kunskapsunderlaget för att säkerställa att de insatser som erbjuds gör nytta och inte skada.

Förslag 9.5 Rätten att överklaga beslut, 9.6 Handläggning av ärenden och vissa processuella frågor, Förslag 9.7 Betydelsen av ett parallellt straffrättsligt förfarande, Förslag 9.8 Verkställighet av beslut

Svar: SBU har inga synpunkter att lämna.

Förslag 9.9 Uppföljning och kontroll

Svar: SBU vill belysa behovet av stöd, parallellt med kontroll, för att minska risken för återfall i brott och gängrelaterad kriminalitet, detta i enlighet med bästa tillgängliga kunskap⁵. SBU önskar därför att behovet av stöd lyfts fram som en central faktor i förslaget om ”uppföljning och kontroll”. Stödet bör ske i samverkan med socialnämnd, hälso- och sjukvård, skola och civilsamhället. Det kan handla om att ge stöd avseende psykiatrisk problematik, missbruk/beroende, neuropsykiatriska svårigheter, sysselsättning, försörjning och boende. I vissa fall även stöd riktat till föräldrar med egna svårigheter.

⁵ Enligt SBU rapport 369 var kombinerade och förstärkta insatser inom slutet och frivård till följd av gängrelaterad brottslighet effektiva i att förebygga återfall.

Kapitel 10 Informationsutbyte, sekretess och dataskydd

Svar: SBU har inga synpunkter att lämna på förslagen under kapitel 10.

Kapitel 11 Uppgifter för Myndigheten mot ungdomskriminalitet, organisation och genomförande av reformen

Förslag 11.1 Målgruppens storlek och geografiska fördelning

Svar: SBU har inga synpunkter att lämna.

Förslag 11.2 Myndigheten mot ungdomskriminalitet - ledning och organisation)

Svar: SBU vill betona vikten av att ett centralt kansli på MUK har rätt och tillräcklig kompetens samt förutsättningar finns för att stödja beslut och arbetssätt i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. SBU vill vidare betona vikten av att de regionala beslutsorganen får adekvat stöd i att bedöma risken för att begå allvarliga brott i enskilda fall, samt i att besluta om effektiva insatser som inte gör skada. SBU önskar därför att ett kompetenskrav hos ledamöter i beslutsorganen ska vara *kunskap om effektiva och ändamålsenliga sociala och brottsförebyggande insatser*. Detta är för att säkerställa att insatserna i största möjliga utsträckning bidrar till minskad kriminalitet, och inte det motsatta.

SBU har önskemål om ett förtydligande att Socialstyrelsen ska ingå i samverkansforum som representant för Rådet för styrning med kunskap. Detta är för att säkerställa att övriga nationella myndigheter som arbetar med kunskapsstyrningen för socialtjänsten inkluderas när och där det behövs.

Förslag 11.3 Genomförande av reformen

Svar: SBU vill återigen betona behovet och vikten av arbetssätt som tydligt utgår från vetenskap och beprövad erfarenhet. Det är viktigt att de stöd och processer som tas fram genomsyras av detta förhållningssätt för att säkerställa effektiv statlig styrning och minska risken för ineffektiva och oetiska åtgärder.

SBU anser vidare att en särskild utredare kan ta fram förslag på indikatorer för uppföljning och återrapportering (förslag 11.4) samt utvärdering (förslag 11.5). Dessa indikatorer skulle även kunna utgöra underlag för forskning på arbetssätt, metoder och insatser för målgruppen och därigenom stimulera ny och bättre kunskap inom området.

Förslag 11.4 Uppföljning och återrapportering

Svar: SBU har inga synpunkter att lämna utöver de synpunkter som är lämnade under punkt 11.3.

Förslag 11.5 Utvärdering

Svar: SBU har inga synpunkter att lämna utöver de synpunkter som är lämnade under punkt 11.3.

Förslag 11.6 Tillsyn

Svar: SBU har inga synpunkter att lämna.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Britta Björkholm 2024-09-17. Projektledare Maral Jolstedt har varit föredragande. Samrådande har varit avdelningschef Sofia Tranæus och projektledare Susanna Larsson-Tholén.